

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Den Danske Stats-Kirke upartisk betragtet

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Den Danske Stats-Kirke upartisk betragtet", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1834_534A-com-root.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

grim, hæslig.

samfundsmæssigt, i samfundsmæssig henseende.

medmindre, hvis ikke.

åbenlyst.

trosfæller.

forfædrene.

bedrog, narrede.

derved at, fordi.

som om.

mærkbare, tydelige.

dvs. lærte.

rimeligt, passende.

overvejelsen.

bebuder, tyder på.

bestemt, med sikkerhed.

forfædrenes tro.

sakramenter, dvs. dåb og nadver.

nødvendigvis.

Danske Kancelli var et centralforvaltningsorgan, der indtil 1660 var centralmagtens eneste ekspeditionskontor for sager vedrørende Danmark nord for Kongeåen, Norge, Island og Færøerne. Efter 1660 blev dets myndighedsområde indskrænket til disse områders rets-, kirke- og undervisningsvæsen samt deres lokaladministration. Danske Kancelli nedlagdes i 1848, og dets forretninger blev delt mellem Justits-, Indenrigs-, Finans- og Kultusministeriet.

dvs. huer, behager.

bestemt, utvivlsomt.

behov, fornødenhed.

allerede.

kende.

videnskabsmand; menneske med indsigt og kundskab (især i og om historien).

trosfrihed; religionsfrihed.

samfundets.

forfædrenes tro.

fastklæbe, klistre.

her: statskirke. Hentyder til den anglikanske kirkes status som 'the established church'.

vende op og ned på; skalte og valte med.

trosfriheden; religionsfriheden.

udadlelig, ulastelig.

manet i jorden.

i.

være dobbeltgænger.

kæmpe, slås.

åbenlyst, tydeligvis.

ordinær, simpel.

forstand, fatteevne.

samfundsmæssige; statsborgerlige.

i samfundsmæssig el. statsborgerlig henseende.

samfundsmæssigt; statsborgerligt.

religionsfrihed.

til sidst.

trosfrihed; religionsfrihed.

på det rene.

tog en rask beslutning, gjorde kort proces.

fordrer, forlanger.

forhindre det i.

samfundsmæssig.

lukke munden på nogen; hindre en i at få den ham tilkommende løn for et (især strengt) arbejde.

sekteisme, sektdannelse.

være i bekneb for, mangle.

tydeligvis.

undtagen.

her: den anglikanske kirke (Church of England). Inden for den anglikanske kirke skelner man mellem den højkirkelige (anglokatolske), den bredkirkelige (den såkaldte latitudinarisme) og den lavkirkelige (evangeliske og pietistiske) retning. Termen "High Church" brugtes om den retning, der tillagde de katolske rødder (fællesskab og tradition) en særlig "høj" vægt.

tydeligt, indlysende.

vakler, er ved at styrte.

af lat., beneficiarii, de privilegerede; her formentlig: præster og andre mænd med akademisk uddannelse.

trosfrihed; religionsfrihed.

Den Augsburgske Bekendelse, lat. *Confessio Augustana*, det første lutherske bekendelsesskrift, oprindelig udarbejdet til og oplæst for den tyske rigsdag i Augsburg 1530 som en redegørelse for tro og kirkeordning i de fyrstendømmer og byer, der havde tilsluttet sig Reformationen.

må være (optativ).

nødvendigvis.

klart, tydeligt.

samfundsmæssig.

af.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

overbærenhed.

i alt for høj grad.

dvs. lærte.

ganske vist, sandt nok.

betænkelig.

dvs. tålte.

lukket (gl. bøjningsform).

som fortjener at lide døden.

ganske vist, sandt nok.

varsler, bebuder.

den gældende alterbog var *Forordnet Alter-Bog for Danmark* (1830) [1688].

sigter til ritualbogen, der indeholder de for et kirkesamfund gældende ritualer for både søn- og helligdagens gudstjenester og de kirkelige handlinger. Den gældende ritualbog var *Dannemarkes og Norges Kirke-Ritual* (1762) [1685].

sigter til Christian 5.s *Danske Lov* (1683).

den danske enevældes forfatningsdokument fra 1665, *Lex Regia*.

hverken.

trofrihed; religionsfrihed.

har været så nærige.

sædvanligvis, som oftest.

protestanter, som ikke bekender sig til den engelske statskirke.

afværge.

tilrådeligheden; hensigtsmæssigheden.

sigter til *Dannemarkes og Norges Kirke-Ritual* (1762) [1685] og *Forordnet Alter-Bog for Danmark* (1830) [1688].

afgjort, bestemt.

baglæns gang; forværring.

rummer.

næringsvej, levevej; samfundsmæssige eksistens.

stedmoderlig.

ikke vil.

ophævelse.

lykken er Danmark gunstig.

forfædrenes tro.

nutiden.

dvs. huer, behager.

bedrage, narre.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bedrages, narres.

nutidige, nuværende.

krise, vendepunkt.

undtagen, bortset fra.

samfundsmæssig.

forfædrenes tro.

samfundet.

samfundets.

her: tidsrummet svarende til aldersforskellen mellem to slægtled, dvs. ca. 30 år.

samfundet.

åbenlyst, tydeligt.

sent fødte; personer født i en forfaldsperiode.

forfædrenes tro.

fremmane (fra fortiden).

forfædres tro.

genoplive.

da de gik til grunde.

lide samme skæbne.

forfædrenes tro.

samfundet.

upålideligt.

fædrene tro.

åbenlyst, tydeligt.

sandsynligvis.

forfædres tro.

forfædre.

hjemlige.

forfædres tro.

strides, skændes.

samfundet.

samlebetegnelse for kongerne Valdemar 1. den Store og hans to sønner, Knud 6. og Valdemar 2. Sejr.

folkeviserne.

sigter til de såkaldte landskabslove fra 1200-tallet, hvoraf den mest kendte er *Jyske Lov* fra 1241.

Landskabslovene var gældende, indtil der i 1683 blev opnået retsenhed i landet ved gennemførelsen af Christian 5.s *Danske Lov*.

herhjemme, dvs. i Danmark.

ærefuldt, glansfuldt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forfædres tro.

åbenlyst, klart.

almengyldige, universelle.

dådrigt, virksomt.

forsvandt, mindskedes.

mare, dvs. et væsen, der ifølge folketroen plagede sovende ved at sidde (ride) på brystet af dem og derved forårsage trykken for brystet, åndenød og onde drømme.

varslede.

her: tidsrummet svarende til aldersforskellen mellem to slægtled, dvs. ca. 30 år.

sigter til paven, Kristi statholder el. stedfortræder på jorden.

Grundtvig sigter her til et vers, der ofte fandtes aftrykt i udgaver af Luthers lille Katekismus (som var skrevet til børn). Det befandt sig bag på titelbladet under et stik af Luther og lød: "Hør mig, du Pavst, jeg være vil din Pestilens, mens du er til! Naar jeg er død, skal du forgaa: det siger Luther; vær derpaa!", jf. Mau nr. 7.334. Grundtvig anvender verset som motto i flere af sine skrifter (se *Bibliografien*, nr. 193A), således også i andet oplag af *Den Danske Stats-Kirke upartisk betragtet*, hvor han dog erstatter Luthers navn med sit eget (se tekstredigeringen).

genoplivelse.

forfædres tro.

hverken.

forfædrenes tro.

samfundet.

hæderfuldt, ærefuldt.

forfædrenes tro.

her: tidsrummet svarende til aldersforskellen mellem to slægtled, dvs. ca. 30 år.

betænkelige.

forfædrenes tros.

virkningsfulde, virksomme.

forfædrenes tro.

samfundsliv.

kundskab, indsigt.

forunderlig, ejendommelig.

bebudede, tydede på.

ganske vist, sandt nok.

rimeligt, retfærdigt.

forfædrenes tro.

som har (stor) indsigt i statslige forhold, statens ledelse, organisation og i statskunst.

troværdige.

rummer, omfatter.

samfundets.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forfædrenes tro.

virkefelt.

ganske vist, helt sikkert.

forfædrenes tro.

ganske vist, sandt nok.

forfædrenes tro.

mest trofaste, hengivne.

litterære sysler, studier.

som har (stor) indsigt i statslige forhold, statens ledelse, organisation og i statskunst.

forfædrenes tro.

virkefelt.

forfædrenes tro.

den danske enevældes forfatningsdokument fra 1665, *Lex Regia*.

forfædrenes tro.

her: tidsrummet svarende til aldersforskellen mellem to slægtled, dvs. ca. 30 år.

bekendelsesskrifterne, dvs. de skrifter, der rummer kirkens grundlæggende tros lære.

lat., ministerielle forretninger, herunder præstelige embedsforretninger, dvs. alt, der hører til en præsts embede med undtagelse af prædiken.

den gældende alterbog var *Forordnet Alter-Bog for Danmark* (1830). Den afløste den ældre *Forordnet Alter-Bog udi Dannemark og Norge* (1812), der på sin side afløste *Forordnet Alter-Bog udi Dannemark og Norge* (1783).

almen.

undtagen.

trofæller.

lovparagrafferne.

åbenlyst, tydeligt.

forfædrenes tro.

trofrihed; religionsfrihed.

trofæller.

ophævelse.

afvigende fra den rette, officielle tro.

have magt over, befale over.

den gældende alterbog var *Forordnet Alter-Bog for Danmark* (1830) [1688].

forkynde, prædike; undervise.

forfædrenes tro.

forfædrenes tros.

ophævelse.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

trofrihed; religionsfrihed.

forfædrenes tro.

indstiftelsesordene (ved dåb og nadver).

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

forfædrenes tros.

velsagtens.

sædvanligvis, som oftest.

remserne, formlerne.

kan klinge (optativ).

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

forfædrenes tro.

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

rigtignok, sandt nok.

besvær, anstrengelse.

forfædrenes tros.

lige så sikkert.

modgang, bekymring.

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

strides, skændes.

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

nødvendigvis.

sakramentet, dvs. dåben el. nadveren.

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

almene, generelle.

her: bearbejdelser (til skolebrug) af Luthers lille Katekismus.

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

remserne, formlerne, herunder trosbekendelsen.

forfædrenes tro.

forfædres.

fratage, berøve.

bedre forståelse, enighed el. samarbejde end med mig.

forfædrenes tro.

bedre forståelse, enighed el. samarbejde end med mig.

trosfæller.

de ulærde el. ustuderede.

sædvanligvis, som oftest.

tillade.

sigter til at djævluddrivelsen eller eksorcismen var blevet fjernet fra dåbsritualets indledning (af biskop Balle) i *Forordnet Alter-Bog udi Dannemark og Norge, hvori findes de nyelig allernaadigst giorte Forbedringer* (1783).

forfædrene.

(at slå) korsets tegn.

kirkefællesskabet.

forfædre.

løs påstand.

forfædrenes tro.

sakramente, frelsesmiddel.

åbenlyst, tydeligt.

forfædrenes tro.

nødvendigvis.

forfædrenes tro.

forfædre.

sigter til stiftsprovst H.G. Clausen og professor H.N. Clausen.

forfædrenes tro.

trofrihed; religionsfrihed.

den gældende alterbog var *Forordnet Alter-Bog for Danmark* (1830) [1688].

uforsonlig.

støder fra sig; forkaster.

åbenlyst, tydeligt.

uforsonlige.

væsen, karakter.

nadvergæst.

kendetegn, løsen. Afledt af det hebraiske ord for "aks", på hvis udtale Jeftas folk kunde kende de flygtende efraimitter, jf. Dom 12,6.

tvang mht. tro og overbevisning; religionstvang.

sakramentet.

forfædrenes tro.

den gældende alterbog var *Forordnet Alter-Bog for Danmark* (1830). Den afløste den ældre *Forordnet Alter-Bog udi Dannemark og Norge* (1812).

forfædrenes tros.

ophævelse.

trofrihed; religionsfrihed.

synligt, tydeligt.

forfædrenes tro.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

nødvendigvis.

undtagen.

pågældende.

åbenlyst.

ganske vist.

nuværende.

forfædrenes tro.

ophævelse.

den gældende alterbog var *Forordnet Alter-Bog for Danmark* (1830). Den afløste den ældre *Forordnet Alter-Bog udi Dannemark og Norge* (1812).

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

ophævelse.

forfædrenes tro.

trofrihed.

dvs. håndhæve.

forfædrenes tro.

sigter til Kongeloven, *Lex Regia*, fra 1665.

ophævelse.

til sidst.

værdien af den fremgang og lykke for folket.

samfundsmæssig, statsborgerlig.

almen.

om (en gammel mands) grå hår.

gøre rede for, klarlægge.

åbenlyst.

forfædrenes tros.

samfundsmæssige.

allerede.

dvs. tøj, snor (som udtryk for begrænset handlefrihed).

bedrage, forårsage vildfarelse.

ophævelse.

forfædrenes tro.

samfundsmæssig.

ubehagelige følgevirkninger; lovbrud.

forfædrenes tro.

forfædrenes tros.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

samfundsmæssige.

almen.

trofrihed; religionsfrihed.

tilstand, situation.

forfædrenes tro.

ikke.

forfædrenes tro.

ophævelse.

de anderledes tænkendes, her: protestanter, som ikke bekender sig til den engelske statskirke.

sindsligevægt; tryghed.

krise.

universitet, højere læreanstalt.

rigtignok; ganske vist.

tydeligt, indlysende.

trofrihed; religionsfrihed.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandstid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandstiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandstid.

undtagen.

ypperlig, af god kvalitet.

ophævelse.

bor.

ordner, bringer til ophør.

stridigheder.

konge, der regerer længere end 50 år; sigter til Frederik 6.s 50-års jubilæum som regent i 1834.

fredselskende, lykkebringende. Grundtvig havde for vane at sammenligne Frederik 6. med Frode Fredegod.

et sværd som tegn på magt el. myndighed (jf. rigssværd), især som tegn på myndighed til at dømme og straffe.

(diametralt) forskellige; modstridende.

ridderlige turneringer.

afkastet.

som elsker helte og kamp.

agtværdige, pålidelige (danske) kvinder.

skjule.

minde om.

medmindre, hvis ikke.

forfædrenes tro.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

den gældende alterbog var *Forordnet Alter-Bog for Danmark* (1830). Den afløste den ældre *Forordnet Alter-Bog udi Dannemark og Norge* (1812).

sigter til Luthers lille Katekismus (1529).

hverken.

redelige; respektable.

troværdige.

bestemt, med sikkerhed.

agtværdige, brave mænd; danske mænd.

de ulærde el. ustuderede; menighedsmedlemmer, som ikke tilhører præstestanden.

mere nøjeregnende, mere sensibel.

rummelig; fri, liberal.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandtid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandtiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandtid.

samfundet.

helt, fuldstændig.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandtid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandtiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandtid.

vigtigste, mest bemærkelsesværdige.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandtid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandtiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandtid.

sigter til historieværket *Antiquitates Judaicae* (da. *De Jødiske Antikviteter*) skrevet 93-94 e.Kr.

bemærker.

ypperstepræsterne.

de fem Mosebøger (af gr. penta- og -teuchos, "fem" og "værktøj; skriftrulle").

strides, skændes.

trådte frem.

ypperstepræsterne.

ekskluderende, eksklusive.

hebraiske, jødiske.

åbenlyst.

bemærkelsesværdigt.

religiøs tvang udøvet af den herskende kirke; kirketugt.

ophævelse.

håndværkere.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forfædrenes tro.

sigter til paven.

sigter til Ansgar.

forunderligt, ejendommeligt.

tilfældigt.

sendte de dovne munke bort, afskedigede dem.

ypperlig, ædel.

litterære sysler, studier.

redeligt.

sigter til *Dend Forordnede Ny Kirke-Psalme-Bog* (1699) også kendt som Kingos salmebog.

til at skelne fra.

den nyere tid, dvs. efter middelalderen. Betegnelsen er dannet af Grundtvig. Han antog undertiden, at 'nyårstiden' begyndte ca. år 1500, til andre tider ca. år 1800.

åbenlyst.

hvad angår den dyrkede jord.

sigter til stavnsbåndets ophævelse, dvs. jordfællesskabets ophævelse i tiden fra slutningen af 1700-tallet.

kun bliver til lidt, giver et magert resultat.

helt sikkert, givetvis.

variation over forskellige mundheld fx 'klæder skaber folk, men ikke mennesker', jf. Mau nr. 4.837 og Grundtvig 1845 nr. 2.337.

skribenter, forfattere.

sig.

åbenlyst.

bevirkede, frembragte.

sigter til *Dend Forordnede Ny Kirke-Psalme-Bog* (1699) også kendt som Kingos salmebog.

sigter til Christian 5.s *Danske Lov* (1683).

med fri hånd, uden hjælpemiddel el. forbillede.

åbenlyst.

retshistorikere.

sandsynligvis.

den gældende alterbog var *Forordnet Alter-Bog for Danmark* (1830) [1688].

nadvergæsterne.

alterbønnerne, dvs. de bønner, som præsten under gudstjenesten læser foran alteret.

allerede.

sigter til Peder Palladius' alterbog fra 1556, der var den første danske alterbog.

reglen, anordningen.

rigtignok, sandt nok.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

yderst bemærkelsesværdigt.

religiøst opbyggelige.

dvs. syntes.

åbenlyst.

passende.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandstid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandstiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandstid.

hverken.

hebræerne, jøderne.

tilpasse, indrette.

ty., de dumme danskere (egl. die dummen Dänen). Udtryk af ukendt oprindelse. I litteraturen kendes det tidligst fra P.A. Heibergs komedie "Virtuosen Nr. 2" (1793), hvor det er lagt i munden på en tysker, hvis svindlerier afsløres. Udtrykket er dog ældre, jf. Pia Jarvad 2008, s. 114 f. Jf. også Grundtvig 1845 nr. 356: "De dumme Danske, siger Tydskeren".

fordragelig.

trosfrihed; religionsfrihed.

sigter til Balles *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion, indrettet til Brug i de danske Skoler* (1791).

sigter til *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798).

sigter formentlig til Balles *Forsøg til en forbedret Indretning ved den offentlige Gudsdyrkelse, 1-3 Tidsløb* (1810-1811), som var del af en løbende liturgistrid, der også omfattede hans *Vei til Hæderlighed for Gejstlige* (1785).

almen.

sigter til Balles *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion, indrettet til Brug i de danske Skoler* (1791).

sigter til *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798).

sigter formentlig til Balles *Forsøg til en forbedret Indretning ved den offentlige Gudsdyrkelse, 1-3 Tidsløb* (1810-1811), som var del af en løbende liturgistrid, der også omfattede hans *Vei til Hæderlighed for Gejstlige* (1785).

tydeligt, mærkbart.

forfædrenes tro.

de, der afviger fra den rette mening el. tro (modsat de ortodokse).

ledelse, administration.

nuværende.

forfædrenes tro.

de krav på sikkerhed og retfærdig behandling, en fremmed har som gæst.

en fremmed, som man gæstfrit modtager.

tvang mht. tro og overbevisning; religionstvang.

forfædre.

ganske vist, sandt nok.

herhjemme, dvs. i Danmark.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

de, der afviger fra den rette mening el. tro (modsat de ortodokse).

forfædrenes tros.

trofrihed.

åbenlyst, indlysende nok.

hinanden modstridende.

her: bearbejdelser (til skolebrug) af Luthers lille Katekismus.

trofrihed; religionsfrihed.

det at træde ud.

sigter til ritualbogen, der indeholder de for et kirkesamfund gældende ritualer for både søn- og helligdagens gudstjenester og de kirkelige handlinger. Her: *Danmarks og Norgis Kirke-Ritual* (1685).

dejligt, skønt.

meget ofte, typisk.

kyste, skræmte.

fornemme, dannede.

udtryk brugt spøgende om en landsbypræst el. -degn, jf. Mau nr. 7.288.

meget stiv.

sædvanligvis, som oftest.

byer.

kedelig.

her: pietist, egl. person fra den tyske by Halle tilknyttet den pietistiske bevægelse, hvis hovedskikkelse var A.H. Francke.

helt sikkert; ganske vist.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandtid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandtiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandtid.

hverken.

højtidelige; ædle.

vaklende.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandtid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandtiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandtid.

troslære.

forfædrenes tro.

det dokument, som udtrykker den anglikanske kirkes læremæssige grundlag. Det blev fremsat i 1563 og endeligt vedtaget i 1571 ved afslutningen af den engelske reformation. Artikler: lærepunkter, trossætninger.

skal dog ikke tro (optativ).

troslære.

alt andet, lige det modsatte.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forfædrenes tro.

Den Augsburgske Bekendelse, lat. *Confessio Augustana*, det første lutherske bekendelsesskrift, oprindelig udarbejdet til og oplæst for den tyske rigsdag i Augsburg 1530 som en redegørelse for tro og kirkeordning i de fyrstendømmer og byer, der havde tilsluttet sig reformationen.

mesterværker; hovedstykker, der indeholder det vigtigste og væsentligste.

almene, universelle.

det, vi selv har udruget el. udtænkt.

åbenlyst.

forfædrenes tro.

i endnu mindre grad.

sange og tros lærer; salmer og dogmatikker.

dygtighed, færdighed.

forfædrene.

personer, som ligger andre til byrde uden at arbejde for føden; døgenigte.

afpasset.

sigter til ritualbogen, der indeholder de for et kirkesamfund gældende ritualer for både søn- og helligdagens gudstjenester og de kirkelige handlinger. Her: *Danmarks og Norgis Kirke-Ritual* (1685).

sigter til *Forordnet Alterbog udi Danmark og Norge* (1688).

forfædre.

tog sig den så nær, at sorgen derover i åndelig forstand medførte døden.

fortolkninger og udførligere fremstillinger af katekismen.

velsagtens, formentlig.

tydelig, mærkbar.

her: tidsrummet svarende til aldersforskellen mellem to slægtled, dvs. ca. 30 år.

ganske vist, sandt nok.

få dem til at passe el. stemme overens.

her: aflægge.

en præsts embedsed, præsteløftet.

sigter til ritualbogen, der indeholder de for et kirkesamfund gældende ritualer for både søn- og helligdagens gudstjenester og de kirkelige handlinger. Den gældende ritualbog var *Dannemarkes og Norges Kirke-Ritual* (1762) [1685].

en præsts embedsed, præsteløftet.

indstiftelsesordene ved dåb og nadver.

forkynde, prædike; undervise.

være en pryd for.

nuværende.

vilje.

indstiftelsesordene ved dåb og nadver.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

undtagen.

indstiftelsesordene.

forfædrenes tros.

ophævelse.

forfædrenes tros.

mest skadelige, fordærvelige.

tvang mht. hvilke salmer, der synges.

umådeligt.

overflødig.

sigter til *Psalme-Bog eller En Samling af gamle og nye Psalmer* (1778) og *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798).

lave, skabe.

yndlingssalmer.

sigter til *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798).

ophævelse.

tilpasse, indrette.

samfundsmæssig.

bevilling, forret. Det Kongelige Vajsenhus havde eneret på trykning af salmebøger og Bibelen.

hverken.

bevilling, forret. Det Kongelige Vajsenhus havde eneret på trykning af salmebøger og Bibelen.

behov, fornødenhed.

bevilling, forret. Det Kongelige Vajsenhus havde eneret på trykning af salmebøger og Bibelen.

forfædrenes tro.

rimeligt.

fællesskab, forening.

yndlingssalmer.

folkeviser.

i stedet for.

sjællænder.

yndlingssalmer.

sjællænder.

salme af Kingo, dannet af de oprindelige v. 3 og 10 af salmen "Op, Siæl, bryd Søvnens aff" fra *Vinter-Parten* (1689).

salme af Kingo fra *Vinter-Parten* (1689).

ypperlige, ædle.

rimelighed, retfærdighed.

sigter til *Dend Forordnede Ny Kirke-Psalme-Bog* (1699).

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bevaret, fortsat i brug.

ganske vist, sandt nok.

være en pryd for.

synligt, tydeligt.

åbenlyst.

forbillede.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandstid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandstiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandstid.

jf. Mau nr. 1.105 og Grundtvig 1845 nr. 449.

drog, trak.

ophævelse.

behov, fornødenhed.

baglæns gang; forværring.

redelige; retfærdige, rimelige.

samfundsmæssig realitet.

trofriheden; religionsfriheden.

sædvanligvis, som oftest.

forbilleder.

sædvanligvis, som oftest.

ganske vist.

dvs. varer.

ypperstepræsterne.

hudflettede, piskede.

lat., 'den største brobygger'; ærestitel tildelt den regerende romerske kejser, egl. den øverste blandt ypperstepræster i den romerske republik. Siden 400-tallet katolsk betegnelse for paven.

opførsel, optræden, adfærd.

her: den anglikanske kirke (Church of England). Inden for den anglikanske kirke skelner man mellem den højkirkelige (anglikatolske), den bredkirkelige (den såkaldte latitudinarisme) og den lavkirkelige (evangeliske og pietistiske) retning. Termen "High Church" brugtes om den retning, der tillagde de katolske rødder (fællesskab og tradition) en særlig "høj" vægt.

dvs. håndhæves, her: værnes, opretholdes.

god fremtræden, gunstig ydre skikkelse.

nødvendigvis.

det ydre; glansen; illusionen.

bedømme folk efter andet end det ydre, ikke nå længere end til det ydre. Ordsprog, jf. Mau nr. 10.084 og Grundtvig 1845 nr. 2.653.

erstatte gerningen med viljen, tage viljen for gerningen, dvs. se på sindelaget snarere end på handlingen. Ordsprog, jf. Mau nr. 11.632 og Grundtvig 1845 nr. 2.929.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

det gunstige ydre, den ydre glans.

formaning.

protestanter, som ikke bekender sig til den engelske statskirke.

nødvendigvis.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandstid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandstiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandstid.

svig, forræderi.

fordrejet, falsk.

ganske vist, sandt nok.

forfædrenes tro.

hjælper, nytter.

trosfæller.

forfædrenes tro.

dovent, åndløst.

overfladisk.

talsmand, forsvarer.

nødvendigvis.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandstid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandstiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandstid.

kunstprodukt.

nødvendigvis.

epoke præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandstid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandstiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandstid.

medfødte fejl el. mangler.

overmod; hovmod.

arbejde på, fremskynde.

her: forbrydere, bedragere.

dvs. håndværket.

reserver, ressourcer.

kunstigt, vilkårligt dannet ord.

forveksler, sammenblander.

omgive med et strålende lys.

forfædres tro.

samfundets.

ganske vist, uden tvivl.

forfædres tro.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandstid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandstiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandstid.

forfædrenes tro.

samfundsmæssigt.

forfædrenes tro.

samfundet.

forfædrenes tro.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandstid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden, middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandstiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandstid.

samfundets.

samfundsmæssigt, fra samfundets side.

forfædrenes tros.

forfædrenes tro.

samfundsmæssige.

ophævelse.

forfædrenes tro.

knyttet til et folkeslags el. en nations historie.

verdenshistorisk.

forfædrenes tros.

forfædrenes tro.

forklarelse, afklaring.

forfædrenes tros.

verdenshistoriske.

nærer; opfostrer.

bevarer, opretholder.

forfædrenes tro.

morallære, etik.

lat., 'sentensernes bog'. En teologisk genre, hvis bedst kendte værk er Petrus Lombardus' berømte *Sententiarum libri quattuor* (De fire sentensbøger) fra 1150'erne. Det var en lærebog i den kristne tro, som blev obligatorisk i middelalderens teologiske studium og kom til at danne forbillede for kristne dogmatikker helt op i 1800-tallet.

bemærkelsesværdige.

sigter til Luthers lille Katekismus (1529) eller Luthers store Katekismus (1530).

åbenlyst.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forfædrenes tro.

åbenlyst.

sigter til Balles ugeskrift *Christeligt Religionsblad under Opskrift: Bibelen forsvarer sig selv* (1798-1810), som var en reaktion på Otto Horrebows ugeskrift *Jesus og Fornuften* (1797-1801).

sigter til H.P.K. Henkes *Valg af Bibelske Fortællinger for den første Ungdom* (da. 1796) og P. Thonboes *Bibelske Historier, som Indledning til Religionsunderviisningen i Skolerne* (1804).

sigter til J.H. Campes *Ledetraad ved den christelige Religions-Underviisning for den mere cultiverede Ungdom* (da. 1793).

her: tidsrummet svarende til aldersforskellen mellem to slægtled, dvs. ca. 30 år.

åbenlyst.

forfædrenes tro.

allerede.

sigter til H.G. Clausens kontroversielle sakramentforvaltning, som bl.a. bestod i at forandre ordene ved dåb og nadver; fx erstattede han ordet "Djævelen" med "Synden" i forsagelsen og udelod leddet "nedfor til Helvede" i trosbekendelsen. Jf. Grundtvigs stridsskrift *Om Daabs-Pagten. I Anledning af S. T. Hr. Stiftsprovst Clausens Barne-Daab og offentlige Erklæring* (1832).

sognepavedømme. Nedsættende om det forhold, at en præst efter forgodtbefindende sætter sig ud over de liturgiske forskrifter.

forfædrenes tros.

sigter til H.G. Clausen m.fl.

tydelig.

ganske vist, sandt nok.

almen; udbredt.

et universitet el. en højere læreanstalt.

midtpunkt, centrum.

tydeligt, mærkbart.

videnskabelige institutter og collegier (bofællesskaber).

videnskabsmænd.

dvs. huer, behager.

midtpunkt, centrum.

indsigt, visdom, erkendelse; videnskab.

dvs. apati; sløvhed, ligegyldighed.

forvarsel, bebuder.

berøring, kontakt.

seminarium, læreanstalt.

de videnskabelige institutters og collegiers (bofællesskabers).

spidsborgere, åndløse mennesker.

forfædrenes tro.

periode præget af intellekt og rationalitet. Grundtvig opdelte menneskets intellektuelle udvikling i fantasitid, følelsetid og forstandstid og historien i epoker karakteriseret ved disse anlæg: oldtiden er fantasitiden,

middelalderen følelsetiden og nytårstiden forstandstiden. Til tider kan Grundtvig også skelne mellem de tre faser inden for de enkelte epoker, således at oldtiden havde sin egen forstandstid.

forfædrenes tros.

trofrihed; religionsfrihed.

usædvanlig, overordentlig.

forfædrenes tro.

hverken.

forfædrenes tro.

nødvendigvis.

forfædrenes tro.

virkefelt.

forfædre.

helt sikkert, uden tvivl.

at det ikke.

ikke.

være i krig.

åbenlyst.

ophævelse.

bekendelsesskrifterne, dvs. de skrifter, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

forfædrenes tros.

pavedømme.

ophævelse.

samfundslivet.

åbenlyst.

forfædrenes tros.

ridderlige turneringer.

ophævelse.

ganske vist, sandt nok.

beskyttelse, værn.

nationalt sindede, patriotiske; som retter sig efter folkets skik og brug.

åbenlyst.

ganske vist, sandt nok.

trofrihed; religionsfrihed.

sikker, ubetvivlelig.

trofrihed; religionsfrihed.

åbenlyst.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

almen.

trosfrihed; religionsfrihed.

ophævelse.

hverken.

med det samme, øjeblikkeligt.

rettidigt.

samfundsordenens.

ganske vist, sandt nok.

retten til at besætte embeder.

tydeligt, mærkbart.

ophævelse.

rimeligt.

til.

behov, fornødenhed; bedste.

tydeligt, mærkbart.

behov, fornødenhed; bedste.

udgives.

selvstændige, særskilte.

nedkalder.

her: trykte bogsider.

dvs.

rimelige, redelige.

som er glad for sine (fortids)minder.

udvikling, forløb.

anse.

forfædrenes tro.

Anvendt litteratur

- [Bagger, Hans] (1688) *Forordnet Alterbog udi Danmark og Norge*. København
- Balle, Nicolai Edinger (1785) *Vei til Hæderlighed for Gejstlige anvist i trede Præstevielses-Taler over 2 Cor. 4,1-2. og anbefalet i en Pastoral-Skrivelse efter Tidernes Leilighed*. København
- Balle, Nicolai Edinger (1791) *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion, indrettet til Brug i de danske Skoler*. København
- Balle, Nicolai Edinger (1798-1810) *Christeligt Religionsblad under Opskrift: Bibelen forsvarer sig selv*. København
- Balle, Nicolai Edinger (1810-1811) *Forsøg til en forbedret Indretning ved den offentlige Gudsdyrkelse, 1-3 Tidsløb*. København
- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954)
- Campe, Joachim Heinrich (1793) *Ledetraad ved den christelige Religions-Underviisning for den mere cultiverede Ungdom. Oversat af J.F. Bergsøe*. København

- *Confessio Augustana* (da. *Den augsburgske bekendelse*) [1530]
- *Danmarks og Norgis Kirke-ritual 1685-1985* (1985), udg. Udvalget for konvent for kirke og teologi. u.st.
- *Dannemarks og Norges Kirke-Ritual. Med Kongelig Allernaadigst Privilegio* (1762). København
- *Danske Lov* (1683). København
- *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798). København
- *Forordnet Alter-Bog udi Dannemark og Norge, hvori findes de nyelig allernaadigst giorte Forbedringer* (1783). København
- *Forordnet Alter-Bog udi Dannemark og Norge, hvori findes de nyelig allernaadigst giorte Forbedringer* (1812). København
- *Forordnet Alter-Bog for Danmark* (1830). København
- Grundtvig, N.F.S. (1832) *Om Daabs-Pagten. I Anledning af S. T. Hr. Stiftsprovst Clausens Barne-Daab og offentlige Erklæring*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1845) *Danske Ordsprog og Mundheld, samlede og ordnede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1868) *Den Danske Stats-Kirke upartisk betragtet*, 2. oplag. København
- Heiberg, P.A. (1884) *Virtuosen Nr. 2 [1793]* i *Peter Andreas Heiberg. Udvalgte Skrifter*, udg. Otto Borchsenius & Frederik Winkel Holm. København
- Henke, Heinrich Philipp Konrad (1796) *Valg af Bibelske Fortællinger for den første Ungdom. Oversat af Chr. Fangel*. København
- Horrebow, Otto (1797-1801) *Jesus og Fornuften*. København
- Jarvad, Pia (2008) *Bevingede ord*, 7. udg. København
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*. København
- Josefus, Flavius *Antiquitates Judaicae* (da. *De Jødiske Antikviteter*)
- Kingo, Thomas (1689) "OP, Siæl, bryd Søvnens aff" i "Danmarks og Norges Kirkers Forordnede Psalme-Bog. Vinter-Parten. Efter sær Kongel. Befaling, af Salig D. Mort. Luthers, saa og andre Gudfrygtige Lærde Mænds Sange og gamle Kirke-Psalmer sammendragen, og med en stoor Deel til Højtiderne, Søndagene og Fasten igiennem forbedret". København
- Kingo, Thomas (1941) "Danmarks og Norges Kirkers Forordnede Psalme-Bog. Vinter-Parten. Efter sær Kongel. Befaling, af Salig D. Mort. Luthers, saa og andre Gudfrygtige Lærde Mænds Sange og gamle Kirke-Psalmer sammendragen, og med en stoor Deel til Højtiderne, Søndagene og Fasten igiennem forbedret" [1689] i *Thomas Kingo. Samlede Skrifter*, 1-7, bind 4, udg. Hans Brix, Paul Diderichsen & F.J. Billeskov Jansen. København
- Kingos "Vinter-Parten" 1941 [1689], se Kingo, Thomas (1941)
- Kingo, Thomas (1943) "Dend Forordnede Ny Kirke-Psalme-Bog. Efter Hans Kongl. Mayest. Allernaadigste befaling, af de fornemste Geistlige i Kiøbenhafn til Guds Tieniste paa Søndagene, Fæsterne, Bededagene, og til anden Gudelig brug i Kircken, udi Danmark og Norge, af Gamle Aanderige Sange Ordentlig indrettet og Flitteligen igiennemseet, og med mange Ny Psalmer forbedret, og iligemaader efter Kongl. befaling til Trykken befodret" [1699] i *Thomas Kingo. Samlede Skrifter*, 1-7, bind 5, udg. Hans Brix, Paul Diderichsen & F.J. Billeskov Jansen. København
- Kingos salmebog 1943 [1699], se Kingo, Thomas (1943)
- *Lex Regia, Oder: Königl. Dänische Verordnung Wegen der Souverainité und Erb-Folge in Dero Reichen und Provintzien* (1665). København
- Lombardus, Petrus (ca. 1150) *Sententiarum libri quattuor*
- Luther, Martin (1529) *Der Kleine Katechismus* (da. *Den lille katekismus*)
- Luther, Martin (1530) *Den store katekismus*
- Mau, Jens Christian Edvard Theodor (1879) *Dansk Ordsprogs-Skat 1-2*. København
- Palladius, Peder (1918) [1556] *Den ældste danske Alterbog 1556*, udg. Lis Jacobsen. København
- *Psalme-Bog eller En Samling af gamle og nye Psalmer, Til Guds Ære og hans Meenigheds Opbyggelse, Efter Kongelig allernaadigst Befaling udgivet, tilligemed Collecter, Epistler og Evangelier, Lidelses Historien, Kirke- samt andre Bønner* (1778). København
- Thonboe, Peter (1811) *Bibelske Historier, som Indledning til Religionsunderviisningen i Skolerne*, 7. opl. [1804]. København